

*Внукова Н. М.
Гончарова Н. В.
Ткаченко Т. Е.*

ВПЛИВ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ НА РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННИХ КЛАСТЕРІВ

Анотація. У роботі узагальнено теорії і концепції модернізації національної економіки з визначенням специфіки регіонального рівня, обґрунтовано роль та переваги кластерної складової в механізмі модернізації регіональної економічної політики та як наслідок розроблено моделі процесу й форми кластеризації банківського сектора й мегакластеру євро регіону «Слобожанщина».

Ключові слова: кластер, банк, мережевий агент, євро регіон, транскордонне співробітництво, мегакластер, Слобожанщина.

Вступ. Актуальність обраної теми обумовлена активізацією інноваційних процесів в економіці, і, отже, формування конкурентних переваг економічних систем різних рівнів забезпечується безпосередньо через створення та функціонування утворень кластерного типу. Фундаментальність дослідження забезпечується за рахунок видатків загального фонду державного бюджету «Фінансові послуги в забезпеченні становлення кластерних ініціатив транскордонного співробітництва». У зв'язку з цим побудова та управління кластерами, забезпечення конкурентних позицій всієї структури на національному і світовому ринках як нового напрямку інституціоналізації української економіки - першочергове завдання.

Дослідженням цієї теми присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених і фахівців Н. М. Внукова, Н. А. Мікула, Н. І. Притула, О. І. Жданова, А. П. Голікова, П. А. Черномаза.

Але існує низка проблем кластерного розвитку країн, котрі потребують глибокого осмислення та розв'язання.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямків вирішення науково-практичного завдання, пов'язаного з удосконаленням процесу формування та управління фінансовими кластерами як ключового фактора підвищення конкурентоспроможності цієї форми об'єднання господарюючих суб'єктів в умовах необхідності активізації інноваційної діяльності останніх.

Як науковий апарат використані методи економічного аналізу, метод експертних оцінок, SWOT-аналіз, метод аналізу ієрархій Т. Сааті, метод ієрархічної структури.

Результати. Під фінансовим кластером науковці визначають групу територіально локалізованих підприємств, науково-виробничих і фінансових компаній, пов'язаних між собою технологічною ланкою або орієнтованих на спільний ринок ресурсів чи споживачів, що мають мережеву форму управління, конкурентоспроможних на певному рівні та здатних генерувати інноваційну складову як основу їхньої конкурентоспроможності на ринках [1].

Специфіка кластеру - отримання організаціями, що входять до нього, синергетичного ефекту, що виражається у підвищенні конкурентоспроможності всієї системи порівняно з окремими суб'єктами господарювання.

Створення мережі стійких зв'язків між учасниками кластеру - найважливіша умова ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновацій через їхню

комерціалізацію в конкурентні переваги. Така форма об'єднання вимагає особливих взаємовідносин між організаціями: високої довіри, стійких зв'язків між контрагентами, які постійно розвиваються.

На сучасному етапі для української економіки вигідне не тільки створення «внутрішніх» кластерів як стійких субконтрактингових схем, але і побудова транскордонних кластерів, що забезпечують зміцнення конкурентоспроможності прикордонних територій України, шляхом інтенсивного обміну ресурсами, технологіями, реалізації оригінальних бізнес-моделей, створення єдиного інформаційного простору та ін.

Цінність кластерного підходу можна розглядати з трьох позицій. По-перше, він дозволяє ефективніше сфокусувати політику, при цьому не виникає загроза посилення секторно-орієнтованої (галузевої) політики. По-друге, корисний для інтеграції політики - заходи й проекти також можуть інтегруватися на рівні окремих кластерних програм. По-третє, кластерний підхід - ефективне джерело політичної інформації: активне залучення приватного сектора, актуальна інформація про стан кластеру та оцінка його потреб може бути ефективно використана при розробці політики підприємства, регіону, держави.

Регіони мають у своєму розпорядженні різні методики для виявлення кластерів, засновані на показниках концентрації, масштабів виробництва, наявності виробничих і технологічних ланцюжків та ін. Найважливіший елемент цього процесу - визначення логіки формування компаній в єдиний кластер [2], яка може відбуватися на базі виробництва загальних товарів, використання схожих виробничих процесів, загальних ланцюжків доданої вартості, ключових технології, вимог до рівня кваліфікації робочої сили або близькості до природних ресурсів.

Управління процесом штучної побудови кластеру може здійснюватися з боку мережевого агента [1], який виступає посередником між банком, що обслуговує підприємства кластеру, та підприємствами, що входять до його складу.

Авторами запропоновано варіант організації системи управління кластером, за якого банк виступає сполучною та координуючою ланкою в побудованому кластері через надання банківських послуг (рис. 1).

Така управлінська схема (рис. 1) дозволяє зменшити комерційний ризик кластеру при збереженні оптимального рівня мобільності, бо роль банку полягає в проведенні індивідуальної роботи з учасниками групи. При скороченні управлінської автономії підприємств знижується комерційний ризик і підвищується стійкість системи з огляду на активізації дії управлінського механізму, що дозволяє мінімізувати можливі помилки.

Як окремий фактор, який може вплинути на істотне підвищення ефективності діяльності банківської установи, слід розглядати процес установалення й оптимізації міжбанківських кореспондентських відносин.

Незважаючи на те, що головним пріоритетом своєї зовнішньої політики Україна визначила інтеграцію в Європейський Союз, не менш важливим залишається співпраця з Російською Федерацією. Єврорегіон «Слобожанщина» створений уздовж осі між обласними центрами Белгородської та Харківської областей. На цій території концентрується основний економічний та технологічний потенціал названих регіонів. «Слобожанщина» може розглядатися як кластер за ознаками: географічної близькості, наявності взаємопов'язаних структур, спільних цілей та встановлення різного роду відносин, у тому числі і банківських, без яких вони неможливі [3]. Головною відмінною рисою цього кластеру буде виступати побудова його фінансової системи на основі банків та інших учасників ринку фінансових послуг. Установалення системи фінансових

зв'язків усередині кластеру між банками двох країн дозволить зберегти регіональну банківську систему і сконцентрувати всі ресурси без підвищення ризиків для зростання зовнішньоекономічної діяльності в прикордонних районах.

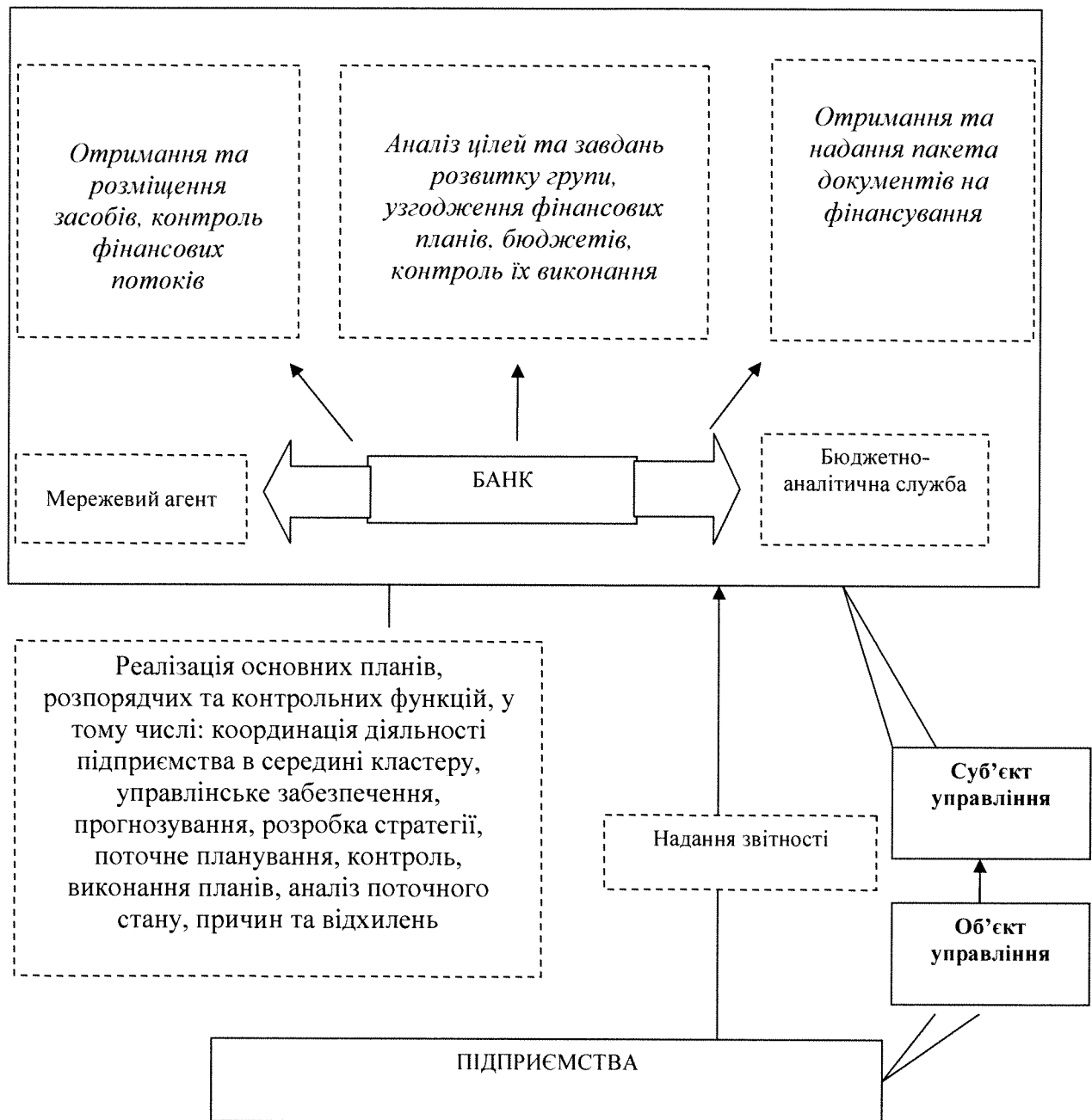

Рис. 1. Варіант організації системи управління кластером

Для побудови моделі регіонального кластеру та активізації кластерної ініціативи банківського сектора Харківського та Белгородського регіонів запропоновано використовувати метод ієрархічної структури. Дотримання порядку виконання завдань,

передбачених методом ієрархій, дозволило в ході проведення трьох ітерацій створити п'ять рівнів моделі, з яких з економічної точки зору доцільно сформуванати три моделі кластерних утворень (рис. 2).

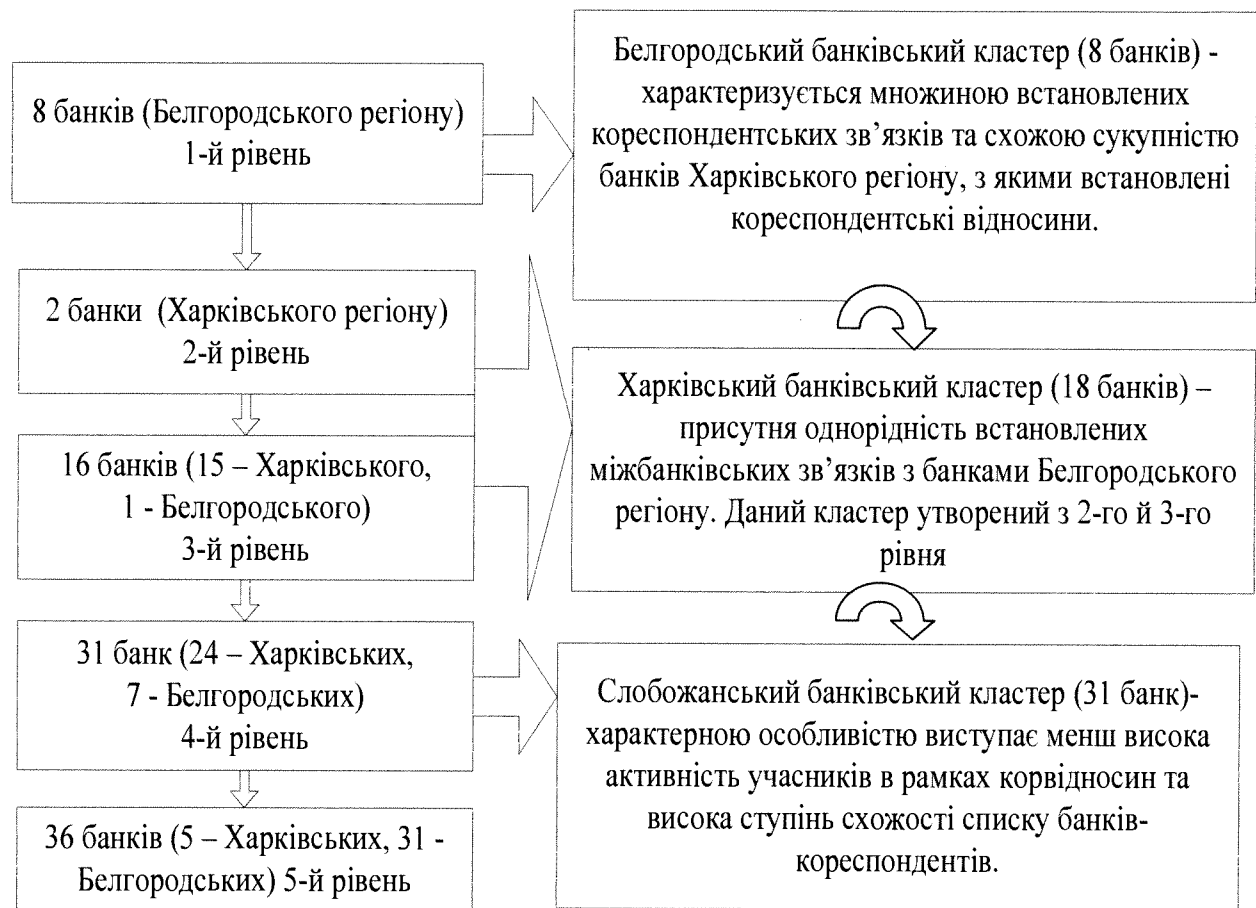
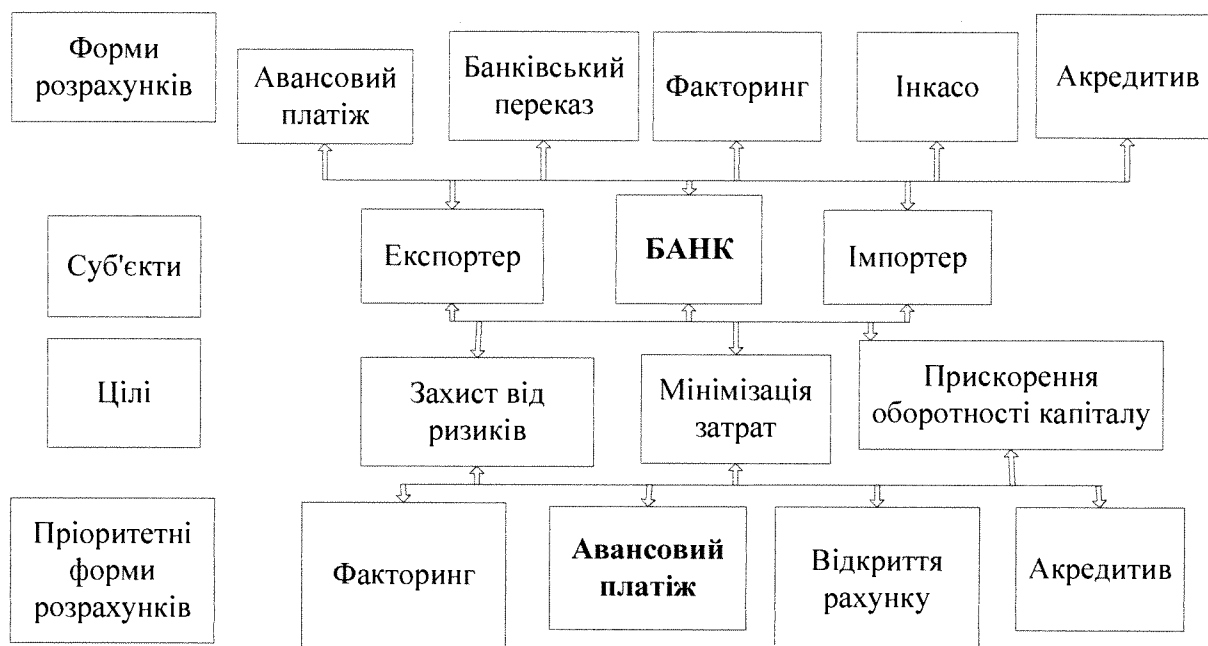

Рис.2. Модель створення банківських кластерів

Отже, як модель становлення кластерної ініціативи для розвитку транскордонного співробітництва може розглядатися тільки третя модель, в яку ввійшли банки як Харківського, так і Белгородського регіонів. Створення банківського кластеру дозволить зберегти регіональну банківську систему і сконцентрувати ресурси без підвищення ризиків для зростання зовнішньоекономічної діяльності в прикордонних районах.

У процесі вибору пріоритетних форм ведення розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності об'єктом дослідження було обрано ЗАТ «Карбон». Виходячи з критеріїв вибору, після проведення SWOT-аналізу та застосування методу аналізу ієрархій Т. Сааті, оптимальною формою розрахунків визначено авансовий платіж. Можливим варіантом усунення загроз і недоліків, а також кількості пріоритетних форм при здійсненні розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності може виступати створення транскордонного кластеру з підприємств-імпортерів, підприємств-експортерів та банківської установи, що виступає контрактором у цій формі взаємодії (рис. 3).

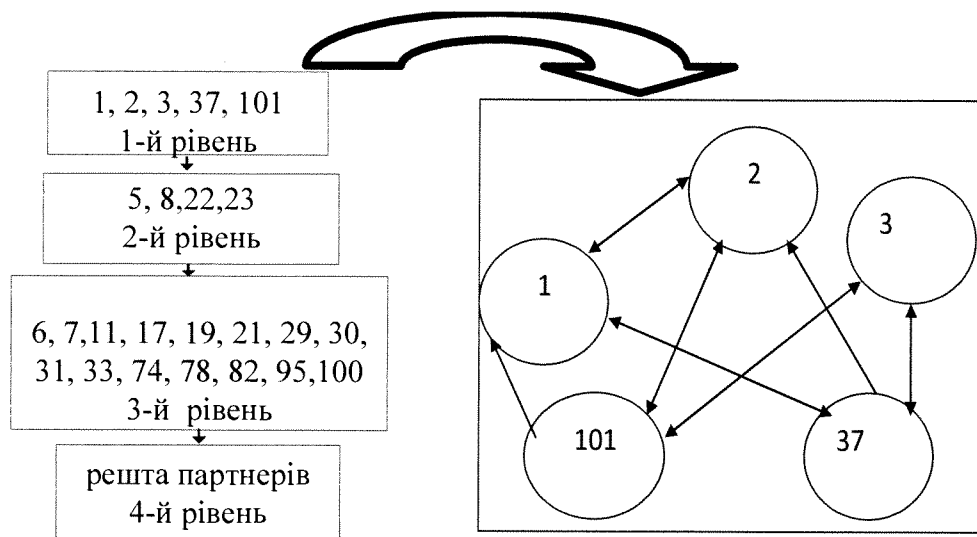
Рис. 3. Ієрархічна модель оцінки форм пріоритетних розрахунків при функціонуванні транскордонного кластерного об'єднання

Становлення кластерних ініціатив у відносинах підприємств імпортерів і експортерів дозволяє нівелювати ризик імпортера у вигляді недопостачі товарів через зацікавленість сторін в успішному функціонуванні один одного на ринку і встановлення довірчих відносин між ними. Крім того, банк, виконуючи функції контрактора або мережевого агента, здатний забезпечити підтримку платоспроможності контрактора, контролювати своєчасність виплат і підбирати найвідповідніші форми розрахунків під ту чи іншу ситуацію, що склалася на ринку.

Зокрема, нова ієрархічна модель у рівні пріоритетних форм розрахунків вивела додаткову форму – міжнародний факторинг, перевагою якого є беззаставне фінансування, що вигідно відрізняється від звичайного кредиту.

Транскордонне співробітництво може зайняти гідне місце у відносинах України й Росії і стати новою віхою їхнього розвитку. Єврорегіон «Слобожанщина» (Харків-Белгород) створено вздовж осі між обласними центрами Белгородської та Харківської областей. Загальна площа, що входить у транскордонну асоціацію, складає 55 % всієї площі обох областей. Мета створення першого українсько-російського регіону - формування системи спільного просторового планування розвитку суміжних територій для забезпечення підвищення рівня розвитку економіки, інфраструктури та соціальної програмної підтримки розвитку територій [4].

Важливо відзначити той факт, що офіційно наданої інформації про ринок фінансових послуг України в цілому, про партнерів та клієнтські бази банків зокрема (що є основою для формування інформаційної моделі кластерних утворень) немає в достатньому обсязі або взагалі по окремих сегментах ринку. Запропонована модель розроблена на основі аналізу інформації офіційного сайту російського банку ВТБ-24 [5], інформації щодо партнерів і клієнтів Харківської філії банку ВТБ в офіційних джерелах не надано.

Рис. 4. Інформаційна модель формування мегакластеру єврорегіону «Слобожанщина» та зображення її за допомогою елементів теорії графів

Отже, для розробки остаточної ефективної моделі становлення кластерних ініціатив у межах транскордонного співробітництва єврорегіону «Слобожанщина» необхідно взяти за основу 1-й рівень побудованої інформаційної моделі, в основі структури якої закладено «технологічний комплекс», і включити в нього партнерів і клієнтів представлених організацій у Харківському регіоні.

Таким чином, автором розроблені і запропоновані такі рекомендації з реалізації кластерної політики на ринку банківських послуг України:

- 1) розробити й затвердити концепцію кластерної політики та план дій щодо її реалізації;
- 2) розробити й затвердити національну кластерну програму розвитку банківського сектора економіки;
- 3) розробити конкурсний механізм відбору та реалізації щільних кластерних проектів;
- 4) розробити систему грантів для фінансування кластерних ініціатив;
- 5) сформувавати координаційний орган із проблем кластерної політики;
- 6) розробити систему заходів, спрямовану на інформування і розповсюдження кращої практики реалізації кластерних ініціатив;
- 7) розробити систему заходів зі сприяння розширенню міжнародних зв'язків кластерних ініціатив суб'єктів України;
- 8) розробити заходи з інформаційного та методичного забезпечення кластерної політики, у тому числі з вивчення, узагальнення та поширення вітчизняного та міжнародного теоретичного і практичного досвіду в галузі кластеризації;
- 9) розробити систему моніторингу та оцінки ефективності розвитку кластерів на загальнодержавному й регіональному рівнях.

Розробляючи програми розвитку кластерів, необхідно мати на увазі три проблеми: викривлене розуміння кластерів, ментальність людей і особливості української економіки, відсутність необхідної статистичної бази. Потрібні певні ініціативи державного центру з кола цих питань.

Висновки. Сучасний етап розвитку України відмічений значним впливом інтеграційних процесів. Ця робота присвячена дослідженню можливості впровадження в Україні такої інтеграційної форми як транскордонний кластер. У роботі були визначені теоретичні основи можливості створення транскордонного мегакластеру

України та Росії, проаналізована економічна й соціальна вигода, що суттєво впливає на передумови об'єднання в кластерну структуру. Результати аналізу та моделювання кластерних об'єднань можуть бути використані при підготовці стратегії розвитку регіону та конкретних банків.

Література

1. Жданова О. И. Кластерная стратегия управления промышленными предприятиями как фактор повышения конкурентоспособности : автореф. дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / О. И. Жданова. - М. : 2008. – 29 с.

2. Ковальова Ю. М. Кластер як нова форма організації та розвитку економіки // Тези виступу на конференції «Становлення сучасної науки-2007» [Електрон. ресурс].– Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.

3. Внукова Н. М. Кластерні ініціативи транскордонного співробітництва у забезпеченні конкурентоспроможності євро регіонів. – К. : ВД «ОРАНТА», 2007. – С. 26-28.

4. Внукова Н. М. Кластерні ініціативи транскордонного співробітництва у забезпеченні конкурентоспроможності євро регіонів – К.: Спілка економістів України, 2007. – С.72-75.

5. Офіційний вебсайт ВТБ Банку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.vtb.com

Summary. The paper summarized the theory and the concept of modernization of national economy with the definition of specific regional level, studies the role and benefits of cluster component in the mechanism of the modernization of regional economic policies and consequently developed a model process and form clustering mehaklasteru banking sector and region 'Slobozhanshchina.

Keywords: Cluster, bank, network agent, European region, transfrontal collaboration, megaklaster, Slobozhanshchina.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2010